

17.24x22.41	1/8	עמוד 52	המקום מגזין לחרדים	12/12/2022	84176449-3
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

תורה עם דרך ארץ ישראל

ר' יצחק ברויאר היה חכם הרואה את
הנולד - אבל רק מעטים הסכימו עם החזון
שלו. כשמלחמת העולם השניה גילתה
עד כמה צדק ברצונו להעביר את מרכזי
התורה לארץ ישראל ולכונן מדינה בה
שולטת התורה בכל תחומי החיים, כבר
היה מאוחר מדי

ישי הבלין

19.87x26.73	2/8	עמוד 53	המקום מגזין לחרדים	12/12/2022	84176450-5
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

סניורה ביוגרפית

לידה

אלול תרמ"ג (1883)

מרחב

אירופה, ארץ ישראל

פעילות

הוגה דעות ופילוסוף, מדינאי, מחבר ספרים ומשפטן

פטירה

אב תש"ו (1946)

18.9x22.4	3/8	54	עמוד	המקום מגזין לחרדים	12/12/2022	84176451-6
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציורו - 80790						

ברויאר רצה לחנך צעירים דרך הרומנים שלו. בצעירותו, ברויאר היה פעיל בולט באגודת הסטודנטים האורתודוקסים בגרמניה, שחלק ניכר מפעולותיה היה חינוך הסטודנטים ברוח התורה. הוא היה מדריך של סטודנטים אורתודוקסים, ואני חושב שהוא המשיך בזה כשכתב את הרומנים. בדוקטורט שלי עסקתי גם בפילוסופיית החינוך שלו."

אווירה תלמודית

יצחק ברויאר נולד בתרמ"ג (1883) בעיר פאפא, הונגריה, שהייתה אז חלק מהאימפריה האוסטרו-הונגרית. אביו של יצחק, הרב שלמה ברויאר, היה רב הקהילה. האבא היה בוגר ישיבת פרשבורג ולמד אצל ה'כתב סופר', ובהשפעת כתביו של רש"ר הירש הוא למד גם באוניברסיטה וקיבל תואר דוקטור. בתקופה זו הכיר את סופי הירש, בתו של רש"ר, והם התחתנו.

תורתו של הסבא המפורסם הייתה דומיננטית מאוד בהגותו של ר' יצחק ברויאר. לימים הוא יעדכן את הסיסמה שזוהתה עם שיטת הרב הירש "תורה עם דרך ארץ", וירחיב אותה ל"תורה עם דרך ארץ ישראל". אבל מקורות היניקה של הגותו מגוונים יותר. הוא היה לא רק הנכד הגרמני אורתודוקסי של סבו אלא גם הבן ההונגרי של אביו בעל הרקע ההונגרי-ישיבתי.

ההבדלים בין הגישה ההונגרית של החתן לבין זו של חמיו עלו על פני השטח עם פטירתו של רש"ר, בשנת תרמ"ט (1888). לרב ברויאר הוצע להגיש מועמדות למלא את מקומו של חמיו כרב הקהילה בפרנקפורט. המינוי עורר מתיחות מול בנו הבכור של רש"ר, ר' מנדל הירש, ששימש כמנהל בית הספר שהקים אביו. הבן ביקש לשמש בחלק מתפקידי הרב, אך ועד הקהילה התנגד לפיצול התפקיד ופסל את מועמדות הבן. בעקבות זאת התמודד הרב ברויאר על המשרה, וזכה בה ועזב עבורה את משרת הרבנות בפאפא.

"הוא המשיך בדרכו של הרב הירש, אבל הוא היה רב הונגרי". מסביר ד"ר בלוג, "הוא דיבר גרמנית וכתב את עבודת הדוקטור שלו בגרמניה, אבל הוא היה רב הונגרי שדיבר

דרש להקים ישיבה. ר' שלמה ברויאר

”

ד"ר בלוג: "יצחק ברויאר טען שהוא ממשיך דרכו של סבו, רש"ר הירש, אבל התזה שלי היא שהוא היה יותר הבן ההונגרי של אביו, מהנכד הגרמני-אורתודוקסי של סבו"

ברויאר, "הספר נקרא 'מפרנקפורט לירושלים' והוא עוסק בהתנהלות של ברויאר באגודת ישראל ובפולמוסים ציבוריים שונים. אני מורה, ומה שאני גיליתי זה שאכן ברויאר היה פוליטיקאי ופילוסוף, אבל הוא היה גם איש חינוך. הוא חנך צעירים ליהדות. הוא היה ידוע במאמרים שפרסם נגד הציונות, נגד הרצל ונגד המזרחי, אבל לאורך כל חייו הוא כתב גם רומנים. הגיבור בכל הרומנים האלה הוא צעיר שמחפש את דרכו ליהדות. בעצם ברויאר כתב טרילוגיה שעוסקת בצעירים שמוצאים את היהדות. חקרת את הרומנים האלה וגם את האוטוביוגרפיה שלו, 'דרכי'. שלושה סיפורים פרי הדמיון, ואחד אוטוביוגרפיה. שאלתי את עצמי, למה פעיל מרכזי באגודת ישראל ופילוסוף כותב רומנים? אני חושב

שיח הציבורי היהודי במחצית הראשונה של המאה העשרים התבלטה דמותו הייחודית של ר' יצחק ברויאר. הוא היה פולמוסן מבריק, נואם כריזמטי ומשכנע וכותב חד כתער. אבל למרות היכולות המרשימות שבהן התברך, עמדותיו נותרו כמעט תמיד במיעוט. הוא היה תלמיד חכם, פילוסוף, הוגה דעות ומשפטן, ושלל ההתמחויות שלו סייעו לו לנסח עמדות מורכבות ומקוריות. אולי מקוריות מדי. באותן שנים געשה יהדות אירופה במאבקים אידיאולוגיים גדולים שהיו פרי התפשטות המודרנה ביבשת. על ליבם של הצעירים היהודים התחרו ציונים וציונים דתיים, סוציאליסטים ובונדיסטים וגם אגודיסטים. העמדות הייחודיות של ברויאר בשאלת הלאומיות היהודית, עלייה לארץ ישראל ושיתוף פעולה עם הציונות החילונית, לא קנו אחיזה רחבה בציבור שומעיו. עמדותיו היו מנוסחות תמיד בקפידה, אך למעלה הן היו גם אפקט מרחיק. הדברים שלו תוארו לא פעם על ידי מתנגדיו כמבטאים "היגיון קר כקרח". וברויאר התקומם על כך.

המשימה הגדולה שנטל ברויאר על שכמו הייתה שכנוע היהדות החרדית באירופה לעלות לארץ ישראל ולהקים בה מדינה יהודית על פי התורה. העמדה שהציג בסוגיה הזו הייתה ייחודית. הוא התנגד לציונות אך גם לגלותיות. הוא תקף בחריפות את תנועת המזרחי שחברה לציונות החילונית, והיה מתוסכל מהחרדים באירופה שאינם רואים בהצהרת בלפור אות משמים לעלייה לארץ ישראל. בנושא המרכזי הזה כמו גם בנושאים אחרים שבהם עסק, היו לברויאר עמדות מורכבות, אך המורכבות לא ערערה במעט את ביטחונו הוודאי בצדקת הדרך.

ברויאר היה מהקולות הבולטים והחשובים באגודת ישראל ועמד בראש הסתדרות 'פועלי אגודת ישראל' בארץ ישראל. לצד פעילותו הציבורית היה גם הוגה דעות פורה ומעמיק, שכתב ספרים ומאמרים רבים בשלל נושאים.

"המנחה שלי לדוקטורט, מתיאס מורגנשטרן, כתב ספר על יצחק ברויאר הפוליטיקאי", אומר ד"ר ישעיה בלוג, שעבודת הדוקטור שלו עוסקת בר' יצחק

19.32x24.54	4/8	עמוד 55	המקום מגזין לחרדים	12/12/2022	84176453-8
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

תורה ודרך ארץ ישראל

”

הוא התנגד לציונות אך גם לגלותיות. הוא תקף בחריפות את תנועת המזרחי שחברה לציונות החילונית, והיה מתוסכל מהחרדים באירופה שאינם רואים בהצהרת בלפור אות משמים

התנגדות של אנשי הקהילה. עד כדי כך שר' שלמה ברויאר עזב את פרנקפורט למשך כשנה, ובזמן הזה הוא כיהן כרב בווינה. הוא חזר לבקשת הקהילה בפרנקפורט, אבל בתנאי שיאפשרו לו לבנות ישיבה. הם קיבלו את התנאי אבל הסיכום היה שמימון הישיבה מוטל עליו.”

המוסד החדש שהיה כנטע זר בקהילה החרדית בפרנקפורט לא שגשג בשנותיו הראשונות.

”בהתחלה הוא היה לבד. רק הבנים שלו למדו בישיבה הזו, שנקראה 'ישיבת ברויאר'. אח"כ הגיעו בחורים מהונגריה ללמוד בישיבה עם ילדיו. לאט לאט התחילו גם חברי הקהילה הגרמנים לשלוח את בניהם לישיבה, אבל רוב הבחורים בישיבה היו מהונגריה. הישיבה הייתה בסגנון לימוד הונגרי, אבל היא אפשרה לבחורים ללמוד אחר הצהריים באוניברסיטה.”

על הרקע הזה גדל הנער יצחק, שלימים יתאר את עצמו כ”יהודי תלמודי שלעולם לא יהפוך את עורו”. לצד המתיחות סביב מעמדו של אביו, גם הפולמוס על חשיבות לימוד הגמרא ילווה אותו לאורך שנים. החינוך שקיבל בנושא זה היה חד משמעי. האבא שכר בחורים מישיבות הונגריה שילמדו עם בניו גמרא לאחר שעות הלימודים בבית הספר. ”בבית הורי שררה אווירה תלמודית במהותה”, כתב ברויאר לימים, ”בראש ובראשונה דאגו הורי לכך שבניהם יהיו ”בני תורה” אמיתיים ... כבר כילד אהבתי את הגמרא ונשארתי נאמן

(תחרט פלדה מאת וילהלם לאנג על פי תבנית מאת יעקב פירכטנט דילמן)

מבט על היודנגאססה של פרנקפורט, 1845

ולבנות. זה היה חידוש גדול של הרב הירש, להקים בית ספר לבנות. בתי הספר של בית יעקב הוקמו בהשראת בית הספר של הרב הירש (כתבה נרחבת בנושא התפרסמה בגליון 19, י"ה). אבל הרב הירש לא בנה ישיבה. כל חברי הקהילה היו 'בעלי בתים'. הם למדו את פירושו של הרב הירש לתורה, ואולי קצת משניות. הם לא היו בקיאים בגמרא. מבחינת ר' שלמה ברויאר, כרב הונגרי, אין דבר כזה. הוא סבר שקהילה יהודית בלי ישיבה היא לא קהילה אמיתית. אז הוא הקים ישיבה, ובהתחלה הייתה לכך

גרמנית במבטא הונגרי. הקהילה הגרמנית האורתודוקסית לא כל כך הסתדרה איתו.” הוויכוח הגדול בין הרב החדש לבין חברי הקהילה נסוב על עניין הישיבה. ”ר' שלמה ברויאר דרש להקים ישיבה בפרנקפורט, למרות שהרב הירש לא הקים ישיבה” מספר ד"ר בלוג, ”כשהרב הירש פרש מהקהילה הכללית בפרנקפורט הוא הקים קודם כל מקווה טהרה. הוא הסביר שאפשר להתפלל בלי בית כנסת, אבל אין משפחה יהודית בלי מקווה. לאחר מכן הוא בנה בית כנסת מפואר, ואז בית ספר לבנים

19.31x20.84	5/8	עמוד 56	המקום מגזין לחרדים	12/12/2022	84176456-1
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציורו - 80790					

של 'אגודת ישראל'. בין המייסדים היה הרב שלמה ברויאר, שנמנה על מועצת גדולי התורה בהרכבה הראשון. יצחק הצעיר היה מעורב בענייני האגודה מראשיתה, והוא סייע לאביו במאבק שהתעורר עם הקמתה בעניין 'חובת הפרישה'.

דרישתו של הרב ברויאר הייתה שחברות באגודת ישראל תתאפשר רק למי שאיננו חבר בקהילה משותפת, אורתודוקסית רפורמית. המשמעות של הדרישה הייתה דחיקתם של המוני אורתודוקסים בגרמניה משורות הארגון החדש. יצחק ברויאר התגייס לסייע לאביו במערכה, ומהצד השני ניצב נשיא אגודת ישראל, ר' יעקב רוזנהיים, שהיה בין מייסדי האגודה וחבר בקהילתו של רש"ר הירש בפרנקפורט.

"הוא היה מאוד חריף נגד הקהילות המשותפות", מספר ד"ר בלוג, "הוא האמין, כמו סבא שלו רש"ר הירש, שקהילה יהודית שלא מבוססת על ההלכה היא לא קהילה יהודית בכלל. לכן הרב הירש פרש מהקהילה המאוחדת בפרנקפורט, שהיה לה גם רב אורתודוקסי וגם רב רפורמי, ולכולם היו נציגים בוועד הקהילה".

הביטחון של ברויאר בצדקת הדרך של סבו היה מוחלט, והוא ביטא זאת בלשון חדה. בתקופת ההתמחות שלו בעריכת דין כתב מאמר משפטי על הפרישה מהקהילה המאוחדת. בהקדמה הוא מציין שאיננו עוסק בהיבט ההלכתי של הפרישה שכן "רק מי שאינו בר־דעת עלול לחשוב היום שבקרוב איגוד קהילתי אחד יש מקום הן ליהדות ההיסטורית והן ליהדות כביכול של הניאולוגיה. ובשביל מי שאינו בר דעת אין אני כותב".

בויכוח על חובת הפרישה כתנאי להצטרפות לאגודת ישראל ניצח ר' שלמה ברויאר. המאבק הזה סימן את תחילתה של יריבות ארוכת שנים בין רוזנהיים לבין יצחק ברויאר, שעיקרה היה הפולמוס על יישוב ארץ ישראל.

”

"הוא תמיד דיבר על כך שלא קיבלו את ההצעה והתכנית שלו, לבנות חיים יהודיים בארץ ישראל", אומר ד"ר בלוג, "ובאמת אם אתה מתבונן, הוא היה 'נביא'. אם היו מקבלים את עמדתו היה אפשר להציל את הקהילה היהודית באירופה ואת הישיבות"

להודות שחייב אני ללימודי המשפטים של קידום בלתי מבוטל בלימוד התלמוד". בתקופת לימודיו באוניברסיטה היה ברויאר פעיל ב'איגוד הסטודנטים היהודים' של הסטודנטים האורתודוקסים. מאוחר יותר יכתוב שהאיגוד "הוא שהעניק לי את ידידי, ידידים לכל החיים".

שנים ספורות לאחר שסיים את לימודיו האקדמיים התקיימה בקטוביץ ועידת היסוד

לה". לימוד הגמרא מילא את הבית ואת עולמו הרוחני של יצחק הצעיר. על אף העיסוק המרובה של הסבא, רש"ר, בהגות ובמחשבה יהודית, ברויאר מעיד על עצמו ש"בבא מציעא הייתה 'ספר המוסר' היחיד שהיה לי בשחר נעורי".

רב ודוקטור

לאחר שסיים את לימודיו בבית הספר החל ברויאר ללמוד בישיבה שייסד אביו. האבא השקיע מאמץ עיקרי בהנחלת יכולות הלמידה לילדיו ולבחורי הישיבה, והתשווקה לכבוש דף גמרא בכוחות עצמו המשיכה לפעום בלבו של יצחק ברויאר לאורך חייו. הוא סיים את לימודיו בישיבה עם הסמכה לרבנות.

לאחר הלימודים בישיבה פנה יצחק ברויאר לאקדמיה. הוא עבר בין שלוש אוניברסיטאות עד שהוסמך כדוקטור למשפטים. קשה לפספס את הקשר בין היותו של ברויאר משפטן, לבין המרכזיות של מושג החוק והמשפט בהגותו היהודית. ברויאר הדגיש שוב ושוב את ההבדל התהומי בין תורת ה' למשפט האנושי, אך הכיר גם בהפריה ההדדית ביניהם: "לא אוכל שלא

צילום: קרל פרידריך מיליוס

מעשה אלוקים או מעשה שטן?

בצעירותו ספג ברויאר יחס חיובי לארץ ישראל בבית הוריו, שבו הייתה תלויה על

הצד הדומי של היוזנאססה, רחוב היהודים, של פרנקפורט. זמן מה לאחר הריסת הצד המערבי של הרחוב, 1868

18.95x21.85	6/8	עמוד 57	המקום מגזין לחרדים	12/12/2022	84176452-7
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790					

”

לימוד הגמרא מילא את
הבית ואת עולמו הרוחני של
יצחק הצעיר. על אף העיסוק
המרובה של הסבא בהגות
ובמחשבה יהודית, ברויאר
מעיד על עצמו ש"בבא
מציעא הייתה 'ספר המוסר'
היחיד שהיה לי בשחר נעורי"

צילום: מן העיתונות

יצחק ברויאר מעיד בפני ועדת החקירה האנגלו-אמריקאית לענייני ארץ ישראל, ראשית 1946. לצדו מנהיג אגודת ישראל בארץ ישראל והעדה החרדית, ר' משה בלוי

את מדינת התורה בארץ ישראל", אומר ד"ר בלוג, "הוא אמר שהוא עצמו מאמין שהצהרת בלפור היא סימן מהשמים שהקב"ה קורא את עמו לחזור לארץ ישראל. הוא ביקש שאגודת ישראל לא תשקיע בבניין ישיבות באירופה, אלא בבניין חיים יהודיים על פי ההלכה בארץ ישראל. זו הייתה הטענה שלו, אבל לא קיבלו אותה. מאוד כאב לו שלא בנו בארץ ישראל חיים יהודיים שלמים".

למה ההצעה שלו לא התקבלה?

"מועצת גדולי התורה קיבלה את ההצעה של יעקב רוזנהיים, שהיה הצד הנגדי בוויכוח. רוזנהיים חשב שיישוב הארץ הוא לא עניין מרכזי כל כך".

ברויאר ביקש שאגודת ישראל תקבע כמטרה מרכזית שלה "להכין את עם ישראל ואת ארץ ישראל לקראת איחודם מחדש תחת שלטון תורת ה'". הניסוח שרוזנהיים הציע ושהתקבל בוועידת קטוביץ היה כללי ביותר: "לפתור ברוח התורה והמצווה את כל השאלות שתעלינה יום יום על הפרק בחיי עם ישראל". ברויאר סבר שניסוח כוללני כזה איננו אומר למעשה דבר.

"ברויאר טען שאילו הרב הירש היה חי אחרי הצהרת בלפור הוא לא היה בונה קהילה יהודית נפרדת בפרנקפורט דמיין, אלא היה בונה יישוב נפרד בארץ ישראל".

העם הזה. הרצל והציונות חשבו שההגדרה הלאומית של עם ישראל דומה לזו של כל העמים. הם לא הבינו שהעם היהודי הוא "בריאה חדשה בהיסטוריה", כמו שכתב לפני כן הרב הירש".

לפי ברויאר, בעוד שכל העמים נוצרו על בסיס טריטוריה ושפה משותפות, הלאומיות היהודית מבוססת מיסודה על החוק, על משפט התורה.

"ב־1918 ברויאר פירסם ספר בשם 'עקבתא דמשיחא' והוא תורגם ליידיש ב־1923 תחת הכותרת 'די שפורען פון משיח'. בספר הזה הוא מדבר על 'הכשרת עם ישראל וארץ ישראל להתאחדות המחודשת תחת שלטון ה', תחת חוקו ומשיחו ע"פ דברי הנביאים". בכנסיה הגדולה הראשונה ב־1923 בווינה הוא רצה שאגודת ישראל תצהיר על תמיכתה בעלייה ויישוב הארץ. בהמשך הוא חזר על התביעה הזו, והכריז שהאגודה צריכה להחליט אם הצהרת בלפור היא מעשה שטן, ואז צריך להתרחק מהמיימוש שלה בבניין הארץ, או שהיא מעשה האלוקים, ואז חייבים להודרו ולבנות

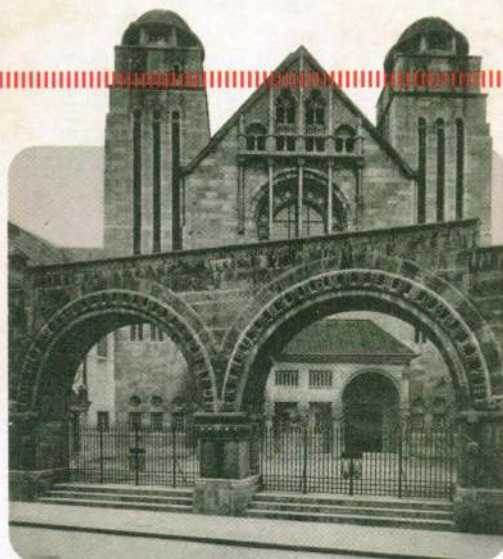
הקיר מפה גדולה של ארץ ישראל. הערבה הבסיסית לארץ ישראל הפכה לעניין מעשי ודחוף בעיניו בעקבות מלחמת העולם הראשונה ותוצאותיה. הצהרת בלפור על הקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל והמנדט הבריטי על הארץ נראו לברויאר כאיתות ברור לכך שעל העם היהודי לשוב לארצו. הוא קיווה שאגודת ישראל תתגייס למשימה ותשקיע את משאביה בבניין יישובים שומרי תורה בארץ ישראל.

רבים מיהודי גרמניה בתקופתו של ברויאר, גם אורתודוקסים אדוקים, הודוהו כגרמנים מבחינה לאומית וכיהודים מבחינה דתית. ברויאר עצמו סלד מהגישא הזו וזיהה את היהדות כלאום. הוא התפעל מהיכולת של הוגי הציונות להציב את הלאומיות היהודית כעובדה פשוטה, אך התקומם מול חוסר ההבנה שלהם את תפקידה של הדת בזהות הלאומית היהודית.

"הוא חשב שהרצל הבין משהו על היהדות שהיהדות הרפורמית לא הבינה, וזה שהיהדות היא עם", אומר ד"ר בלוג, "אבל הוא לא הבין מה התוכן הפנימי של

19.26x24.38	7/8	עמוד 58	המקום מגזין לחרדים	12/12/2022	84176455-0
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

בית הכנסת החדש של 'קהל עדת ישורון' של הרב ברויאר בפרנקפורט שפוצץ באירועי ליל הבדולח

בלוג, "בפעם הראשונה הוא מאוד אהב את הארץ, אבל קצת התאכזב מהיישובים הלא דתיים. בפעם השניה הוא כל כך התלהב עד שהוא החליט לעלות. הוא כתב מכתב לעיתון באירופה ובו הוא כותב שכאן בארץ לא מספיק שיהיו רבנות וכשרות, כי פה בארץ צריכה התורה לשלוט בכל תחומי החיים. הוא שאל איפה הפוליטיקאים החרדים, איפה האמנים החרדים, איפה עורכי הדין החרדים".

במהלך ביקורו השני בארץ נפגש ברויאר עם הרב אברהם יצחק הכהן קוק, שכינה כרב הראשי בארץ ישראל. הוא התרשם מהרב קוק וכיבד אותו, אף שחלק עליו בכל הנוגע לשיתוף הפעולה עם החילונים. בשיחתם ביקש הרב קוק לשכנע אותו שאין לייבא לארץ ישראל את 'הפרדת הקהילות' מגרמניה, וכפי שציטט אותו לאחר מכן ברויאר: "את הפרדת הקהילות אסור להביא לארץ ישראל. הרב הירש ז"ל צדק אמנם בפרנקפורט, אולם בארץ ישראל אין תנועת רפורמה".

עם עלייתו לארץ בשנת 1936 המשיך ברויאר לפעול כדי לפתח בה התיישבות תורנית. נוסף על היותו חבר נשיאות הוועד הפועל של 'אגודת ישראל' הוא עמד בראש 'קרן היישוב', מוסד של אגודת ישראל שנועד לתמוך בהתיישבות על פי התורה. ברויאר התמנה גם לנשיא הסתדרות 'פועלי אגודת ישראל' בארץ ישראל (פא"י).

מה הייתה המטרה שלו בהצטרפות לפא"י?

"הוא חשב שבפא"י הוא יוכל לממש באופן חלקי את התכנית שהוא הציע לאגודת ישראל. אבל זה היה מימוש מינורי, שהתבטא אז רק בקיבוץ חפץ חיים. כמעט כל מייסדי הקיבוץ היו מפרנקפורט, עד כדי כך שכשהם נתקלו בשאלות של מצוות התלויות בארץ הם שלחו מכתב לרב שלהם בפרנקפורט, כדי שילמד אותם את ההלכות. אגב, החזו"א מאוד תמך בקיבוץ חפץ חיים, ויש תמונות שלו מסתובב בשדות של הקיבוץ".

באלו אופנים הוא ניסה לפעול כדי להקים יישובים תורניים בארץ?
"הוא עלה לארץ ב'36' ועד '41' הוא

הוא מתמודד בזה עם היחס המסויג של הרב הירש לבניין הארץ?
"כן, אבל לפי ברויאר הצהרת בלפור היא סימן מהשמים, שהקב"ה קורא לעם ישראל לשוב לארץ. לכן זה שונה ממה שהיה בומנו של הרב הירש".

ובירושלים עלה השחר

בשנים שלאחר הקמת "מרכז ארץ ישראל" של אגודת ישראל בפרנקפורט ב'1918 המשיך ברויאר לדחוף בכל כוחו למען יישוב הארץ ובניינה ברוח התורה. הוא נסע לבקר בארץ ישראל פעם ראשונה למשך שבועיים ב'1926, וסייע ל'עדה החרדית' בירושלים בדרישתה להכיר בה כקהילה נפרדת מ'הוועד הלאומי'. ברויאר נפגש עם ר' יוסף חיים זוננפלד והתרשם עמוקות מאישיותו, אך התאכזב מאוד מהיעדר העניין של העדה החרדית בבניית אלטרנטיבה תורנית לתנועה הציונית, ובחירתה בהסתגרות בלבד. הוא קרא שוב ושוב לתמוך בעלייה ובהקמת יישובים שומרי תורה בארץ ישראל. מוטיב הדחיפות חזר על עצמו בדבריו, בשל התחרות מול התנועה הציונית על אופיו העתידי של הבית הלאומי: "השעה דורשת בהירות, הבית היהודי קם ויהי. עמי המערב הבטיחוהו לעם ישראל. ואני שואל: לאיזה עם, לעתיק או לחדש? הבית הלאומי עומד לכונן את עצמו, ומתחיל בכינון הקהילות. ואני שואל: אלו קהילות, העתיקות או החדשות?".

למרות כישוריו של ברויאר כנואם וכותב, קריאותיו לא זכו לתמיכה רחבה מספיק. העמדה שהציג הייתה מורכבת, גם אם לו עצמו היא הייתה נראית מובנת מאליה. הוא דרש אקטיביות בעלייה ובבניין הארץ, אך התנגד נחרצות להתחברות עם הציונות. ב'1934 נסע ברויאר שוב לארץ ישראל, בעקבות הביקור ועל רקע עליית הנאצים לשלטון בגרמניה, החליט לעלות ארצה עם משפחתו.

בנאום על ארץ ישראל, שנשא לאחר ביקורו השני בה, ביקש ברויאר להטעים את יהודי אירופה מהפלא המתחולל בארץ שהתעוררה

”

"ברויאר טען שאילו הרב הירש היה חי אחרי הצהרת בלפור הוא לא היה בונה קהילה בפרנקפורט דמיין, אלא היה בונה יישוב נפרד בארץ ישראל"

לחיים: "האיש אשר יבוא היום לארץ ישראל יראה לפניו ארץ אשר קול הפטיש והמקבת נשמע בה מקצה הארץ עד קצה. ארץ אשר בעריה בונים ובונים בלי הפוגות, ובית צץ על יד בית, ובתים נוגעים בבתים ויוצרים רחובות חדשים. והידיים העושות במלאכות אלו הן רובן ככולן ידי יהודים. ואם יצא איש זה מן העיר אל המושבה, אשר רק חול היה שם לפני שנים אחדות, יראה היום לפניו שדות פוריים וגנים מרהיבים".

ברויאר טען שהשינוי בפניה של הארץ מלמד על תהליך היסטורי גדול שמתרחש: "נאמר 'והשימותי אני את הארץ' - לא מצאתי עוד את השממה. הדבר המתרחש לעינינו אין דומה לו בהיסטוריה. ארץ ישראל נכנסת לתקופה היסטורית חדשה אשר תוצאותיה אין לשער. האיזונו ושמעו, שם בציון ובירושלים עלה השחר".

"יצחק ברויאר ביקר בארץ ישראל פעמיים לפני שהוא עלה לארץ, "מספר ד"ר

84176454-9	12/12/2022	המקום מגזין לחרדים	עמוד 59	8/8	19.03x23.65
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

תורה ודרך ארץ ישראל

”

”נאמר 'והשימותי אני את הארץ' - לא מצאתי עוד את השממה. הדבר המתרחש לעינינו אין דומה לו בהיסטוריה. ארץ ישראל נכנסת לתקופה היסטורית חדשה אשר תוצאותיה אין לשער”

צילום: ארכיון הקיבוץ

יצחק ברויאר בגדרה עם ראשוני קיבוץ חפץ חיים

חזון שלישי לעולם היהודי

על דרישות סף יהודיות במדינה כמו שבת בפרהסיא, איסור מסחר בטרפות, מסירת דיני המשפחה לבתי הדין וכן התקנת יחסי עבודה צודקים, שאותם כלל בדרישות הדת. יצחק ברויאר הלך לעולמו בשנת תש"ו (1946), פחות משנתיים לפני הקמת מדינת ישראל. הוא לא ראה בהקמת המדינה, אבל הספיק להתוות את הדרך הראויה בעיניו להתנהלות במסגרת המדינה החילונית.

כאיש חינוך, הוא שב להדגיש שעתידי של העם היהודי לא נקבע דווקא באמצעות המסגרת שתוקם בארץ ישראל, אלא באמצעות חינוכו של הציבור. החברה חשובה מהמדינה.

ד"ר בלוג סבור שבדומה להצעותיו המעשיות של ברויאר שנדחו על ידי קהל היעד שלהן, גם הגותו לא זכתה לכבוד הראוי לה: "לצד הרב קוק והרב סלובייצ'יק יש עוד קול של אורתודוקסיה מודרנית, וזה הקול של ר' יצחק ברויאר. כדאי לחקור וללמוד אותו, כי הוא מציג חזון שלישי לעולם היהודי המודרני".

מקורות להרחבה:

- יצחק ברויאר, דרכי, מוסד הרב קוק
- יצחק ברויאר, ציוני דרך, מוסד הרב קוק
- עמית עומר, פילוסופיית הדת של עמנואל קאנט והשפעתה על הגותו של הרב יצחק ברויאר, אוניברסיטת בר אילן
- שלמה ברויאר, ד"ר יצחק ברויאר, דיוקן של יהודי תלמודי, המעין לו
- עדה גבל, חרדים ואנשי מעשה, יד יצחק בן צבי

חורבנה של יהדות אירופה בשואה סתם את הגולל על חלומותיו של ברויאר. מלבד השבר הגדול על רציחתם של מיליוני היהודים באירופה, תכניתו של ברויאר לא היו עוד רלוונטיות. התקווה שלו שהמוני החרדים במזרח אירופה יעלו ארצה ויטו את הכף לטובת מדינה תורנית, נגווה עם עשן הכשנים. כעת כבר היה ברור שהבית הלאומי העתידי לא יהיה מדינת התורה שעליה חלם ברויאר, אלא מדינה חילונית. ההתעלמות של רוב אנשי אגודת ישראל מהצעותיו וקריאותיו הפליאו את ברויאר גם בשנים שלאחר מכן: "עד היום איני מסוגל לתפוש זאת! פירסמתי ספר אחר ספר, והצליל המסיים של כל אחד מהם הוא קריאת אזהרה והתעוררות יוקדת להגשמת 'האידיאה של האגודאיות'. מדוע נמנעה ממני ההצלחה? ... בוודאי אשם אני בעצמי". הכשלון בגיוס חבריו למערכה ייסר את ברויאר: "מדוע נשארתי לבדי? למה? מדוע? שאלה קשה! שאלה אכזרית..."

כאשר היה כבר ברור לאן מועדות פניה של המדינה העתידית, פנה ברויאר למציאת הסדר עם התנועה הציונית. אם מדינת התורה לא עמדה על הפרק באותה שעה, ביקש ברויאר להבטיח אוטונומיה תרבותית עבור הציבור הדתי בארץ ישראל, לצד שמירה

כמעט לא היה בארץ. הבת שלו, ציפורה, סיפרה לי שהיא כמעט לא ראתה את אביה באותן שנים. הוא היה באירופה במסעות לגיוס כספים עבור 'קרן היישוב' של אגודת ישראל. הוא סיפר שלא היה לקרן כסף אפילו לשכור משרד בירושלים. הניסיון הזה לא התרומם כי הוא לא זכה לתמיכה וגיבוי באגודת ישראל. הוא אמר, איך אנחנו יכולים להקים קיבוץ על פי ההלכה אם אנחנו לא יכולים לקנות קרקעות? כשהקימו את קיבוץ חפץ חיים, היישוב הראשון של 'פועלי אגודת ישראל', הכסף לרכישת הקרקעות בא מ'קרן היסוד' ולא מכסף של אגודת ישראל. זו הייתה גלולה מרה מאוד עבור יצחק ברויאר."

כשלונו של ברויאר לרתום את אגודת ישראל לבניין הארץ מילא אותו תסכול. הוא לא יכול היה לחבור למזרחי, בשל התנגדותו הנחרצת להשתתפות עם המסגרות החילוניות של הציונות. מאידך, הקריאות שלו לאחיו החרדים להירתם ליצירת אלטרנטיבה לציונות, לא עשו רושם רב.

"הוא תמיד דיבר על כך שלא קיבלו את ההצעה והתכנית שלו, לבנות חיים יהודיים בארץ ישראל". אומר ד"ר בלוג, "ובאמת אם אתה מתבונן, הוא היה 'נביא'. אם היו מקבלים את עמדתו היה אפשר להציל את הקהילה היהודית באירופה ואת הישיבות."